

ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ VE KÜRESEL İSTİKRAR

Çin 1980'lerden itibaren kaydettiği iki haneli büyüme sayesinde ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline geldi. Bu güvenle hareket eden Pekin, dünya 2008'de başlayan küresel ekonomik krizle mücadele ederken bölgesinde askeri güç olarak daha belirgin bir rol oynamaya ve Güney ile Doğu Çin Denizlerindeki mevcudiyetini artırmaya başladı.

Uzun bir süre Çin'in yükselişinin kendisine bir tehdit teşkil edeceğini düşünmeyen ya da göremeyen ABD, Çin'in bölgesindeki artan gücünü çevrelemek için herhangi bir hamlede bulunmadı. ABD'nin dikkati 11 Eylül saldırıları sonrasında Orta Doğu ve Afganistan'a çevrildi.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton 2011 yılında Foreign Affairs dergisinde yayınlanan "ABD'nin Pasifik Yüzyılı" başlıklı makalede Vaşington'un artık Asya-Pasifik bölgesinde daha aktif bir rol oynayacağına işaret etti. Nitekim Clinton Dışişleri Bakanı olduktan sonra teamüllerin aksine ilk yurtdışı gezisini Asya'ya gerçekleştirdi.

Clinton'un makalesinde Çin'in gelişmesinin ABD için önemli olduğuna vurgu yapılıyordu. Ancak halihazırda ABD için Çin öncelikli tehdit. Dünya bir değişimden geçiyor ve ABD, SSCB'nin çöküşü sonrasında elde ettiği tek hegemon güç olma ayrıcalığını kaybetmek istemiyor. ABD için kendisine tek rakip ülke Çin ve bundan ciddi endişe duyuyor. 21. yüzyılın dengelerini ve dünyanın ne derece istikrarlı olacağını ABD-Çin ilişkileri belirleyecek.

Her iki ülkenin lideri önümüzdeki 10 yılın yüzyılın geri kalanı için belirleyici olacağını farkında ve ona göre adım atılması gerektiğinin de idrakında.

ABD'nin Çin'e bakışı

ABD vurgulandığı üzere Çin'in yükselişinden rahatsız. Dönemin ABD Başkanı Trump, seçildikten sonra Çin'le iyi ilişkiler yürütmeyi hedefledi, ancak ABD sanayini korumak için

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1449/Gulru+Gezer>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

eşi benzeri olmayan gümrük tarifelerinin uygulanmasını öngören bir dizi karara imza attı. Bu durum iki ülkeyi ticaret savaşının eşiğine getirdi.

ABD Çin'i; teknoloji çalmak, ülkesinde insan hakları ihlallerinde bulunmak, bölgesinde artan oranda agresif ve kaba güce dayalı bir dış politika izlemek ve demokrasi ile temel hak ve özgürlükler dahil, dünyaya hakim değerler sistemini hiçe saymakla, otokrasiyi yaymakla suçluyor.

Çin'e karşı sert tutum benimsenmesi ABD siyasetinde puan kazandıran bir durum haline geldiğinden Başkan Joe Biden, Trump'ın başlattığı siyaseti sürdürmeyi tercih ediyor. Nancy Pelosi geçtiğimiz Temmuz ayında ABD siyasi sisteminde protokolde üçüncü sırada yer alan Temsilciler Meclisi Başkanı olarak Tayvan'ı ziyaret etti. Söz konusu ziyaret yıllar sonra adaya düzenlenen en üst düzey resmi ziyaret oldu. Çin ABD'yi ateşle oynamakla suçladı. Ancak ziyaret ABD'de olumlu yankılandı. 8 Kasım'da ABD'de düzenlenen ara seçimler öncesinde de her iki partinin adayları Çin'e karşı sert tutumun sürdürülmesi gerektiğini savundu.

ABD defaatle "Tek Çin" politikasına olan bağlılığını ifade etse de, Pelosi'nin ziyareti sonrasında iki ülke ilişkileri kopma noktasına geldi. Fakat Biden Yönetimi bunun sürdürülebilir olmadığını farkında.

Gecikmeli olarak Ekim 2022'de yayınlanan Biden Yönetimi'nin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde Çin önemli bir yer tutuyor. Belge'de Rusya'nın nasıl çevrenmesi gerektiğine değinilirken, Çin'i rekabette yenmenin önemine vurgu yapılıyor. ABD Çin'le rekabet ederken bunu çatışmaya girmeden işbirliği içerisinde sorumlu bir şekilde yapmak istiyor.

Başkan Biden G-20 Zirvesi öncesinde yaptığı açıklamalarda da bu hususa değinerek, Çin'le diyalog kanallarının açık tutulması ve dünyayı ilgilendiren belirli konularda işbirliği yürütülmesi yönünde mesajlar verdi.

Çin'in ABD'ye bakışı

Çin 1980'lerden sonra kendine koyduğu hedefler doğrultusunda çok büyük bir dönüşüm yaşadı. 2008 küresel ekonomik krizine kadar çift haneli rakamlarda büyüyen Çin, söz konusu tarihten sonra istenilen hızda olmasa da yıllık olarak ortalama %7-%8 oranında büyümeye devam etti. Günümüzde Çin ekonomik, ticari, teknolojik, diplomatik ve askeri anlamda dünyanın en güçlü ülkesi olmaya aday. Bunu önümüzdeki görünür gelecekte de başarması mümkün.

Çin bunu açık bir şekilde dile getirmese de kendisine rakip gördüğü ve geçmeye çalıştığı tek ülke ABD. Öte yandan, Çin, ABD'yle ikili ilişkilerini üç temel prensip üzerinden yürütmek istediğine vurgu yapıyor: karşılıklı saygı, barış içerisinde bir arada yaşama ve kazan-kazan işbirliği. Buna ilaveten Çin, farklılıkları yönetmek, karşılıklı yarar sağlayacak işbirliğini geliştirmek ve yanlış anlaşılma ile hesap hatalarının önüne geçmek için ABD'yle birlikte çalışmanın önemli olduğunu düşünüyor. Çin diğer yandan egemenliğini, güvenliğini ve kalkınmaya yönelik çıkarlarını sonuna kadar kararlılıkla savunacağını vurguluyor.

Uluslararası ilişkilerde ise, bir yandan çok taraflılığa ve karşılıklı saygıya vurgu yapan ve bölge ülkeleriyle jeopolitik bir rekabette olmadığını savunan Çin'in, diğer yandan Dünya Bankası verilerine göre savunma bütçesi 2010 yılında 105,52 milyar ABD Doları iken 2020 yılında neredeyse iki buçuk katı artarak 252,3 milyar ABD Doları oldu. Çin savunma harcamalarını kendini korumak amacıyla aldığı bir tedbir olarak nitelendiriyor. Şi Cinping geçtiğimiz ay

düzenlenen Çin Komünist Partisi 20. Ulusal Kongresi'nde yaptığı konuşmada, Çin ulusunun güçlenmesi amacıyla askeri ve teknolojik gelişmenin hızlandırılması çağrısında bulundu ve "Askeri teori, personel ve silah modernizasyonu için daha hızlı çalışacağız. Ordunun stratejik yeteneklerini geliştireceğiz." şeklindeki ifadesi dikkat çekti.

Şi ve Biden Görüşmesi ve iletişim kanallarının açık tutulması kararı

İki lider Joe Biden'ın Başkan seçilmesinden bu yana ilk defa G-20 Zirvesi marjında yüz yüze bir araya geldi. Biden, 8 Kasım'da düzenlenen ara seçimlerde partisinin beklenilenden daha iyi bir performans göstermesi sayesinde Şi'nin karşısına daha güçlü bir konumda çıktı. Şi de Çin Komünist Parti'nin 20. Ulusal Kongresi'nde üçüncü kez Parti Genel Sekreterliği'ne seçilmesi vesilesiyle parti içerisindeki konumunu ve gücünü konsolide etmiş olarak eli kuvvetli bir şekilde ABD'li mevkidaşıyla bir araya geldi.

Görüşme öncesinde ABD'li yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda, Biden'ın görüşmede Çin'deki insan hakları durumunu, Tayvan meselesini ve iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri gündeme getireceği bildirildi. Görüşme sonrasında yapılan açıklamalarda ise; iki liderin küresel ve bölgesel meselelerin yanı sıra, iklim değişikliği, sağlık güvenliği, küresel gıda güvenliği ve küresel makroekonomik istikrar gibi konuları da ele aldıkları, iletişim kanallarının açık kalmasına vurgu yaptıkları, bu çerçevede üst düzey yetkililer görevlendirerek temasların sürdürülmesi konusunda mutabık kaldıkları belirtildi.

Nitekim Zirve sonrasında ABD Dışişleri Bakanı Tony Blinken'ın 2023'ün başında Çin'i ziyaret edeceği açıklandı. Şi ayrıca APEC Zirvesi marjında ABD Başkan Yardımcısı Kamala Harris'le bir araya geldi. İki ülke Savunma Bakanları ve Genelkurmay Başkanları da geçtiğimiz günlerde farklı vesilelerle görüştü.

Rusya ve Çin arasındaki fark

Ukrayna kriziyle ABD ve AB üyesi ülkeler Rusya'ya çok ağır yaptırımlar uygulamakta tereddüt etmediler. Ancak Rusya ile Çin'in ekonomik gücü kıyas kabul etmez. Buna ilaveten, hem ABD'nin hem de Avrupa ülkelerinin Çin'le girift ekonomik ve ticari ilişkileri bulunuyor. Dolayısıyla, bilhassa Avrupa, Çin'in II. Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen dünya düzenine ve beraberinde gelen değerler manzumesine tehdit teşkil ettiğini kabul etmekle birlikte, dünyanın en büyük ikinci ekonomisini doğrudan karşısına almak istemiyor. ABD de, küresel dengelerin değiştiği bir dönemde müttefikleri olmadan Çin'le tek başına rekabet edemeyeceğini biliyor.

Bu bağlamda, ABD'nin Ukrayna savaşını uzatarak, Rusya'yı askeri ve ekonomik olarak azamide zarara uğratmasını da Çin'i tek başına bırakmak ve küresel rekabette bir üstünlük kazanma stratejisini güttüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Biden Yönetimi'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Rusya'nın çevrenin önemine değiniliyor. Ancak bu durum, aynı zamanda Ukrayna krizi nedeniyle ABD ile Avrupa arasında oluşmaya başlayan çatlağın daha da derinleşmesine neden olabilir.

Dünyada Sorumlu Liderlik Dönemi

Önümüzdeki 10 yıl gerçekten dünyanın 21. yüzyılda izleyeceği seyrin belirlenmesi açısından önemli. Mevcut tartışmalar dünyanın demokrasiler ve otokrasiler şeklinde bir bölünmeye doğru evrildiği yönünde. Bu nedenle, bahse konu dönemin çok iyi yönetilmesi gerekiyor. Vizyoner liderler eşliğinde dünyanın karşı karşıya kaldığı sınamalarla kolektif işbirliğiyle mücadele

edilmesi elzem. Bu nedenle, en başta güç odaklarının iyi ilişkiler içerisinde olması, rekabetin yeni bölünmelere yol açmayacak şekilde karşılıklı çıkarlar temelinde yürütülmesi ve dünyanın 20. yüzyılda olduğu gibi yeniden kutuplaşma olmamasının sağlanması lazım.

Halihazırda, enerji ve gıda kriziyle mücadele veren dünyanın şu anda yeni sıcak çatışmalara ve ticaret savaşlarına ihtiyacı yok. Bu nedenle, iki ülke liderinin farklılıklarını tespit ederek, ikili ve çok taraflı platformlarda işbirliği yapacakları alanlara ağırlık vermeleri ve bir kazan-kazan ilişkisi tesis etmeleri uluslararası düzenin de doğru bir seyre oturtulması açısından önemli.

ABD şu anda harekete geçmez ise, Çin önümüzdeki dönemde daha da güçlenecek ve iki ülke arasındaki rekabetin koşullarını yönetecek duruma gelecektir. Bu da ABD'nin ve genel olarak Batı'nın aleyhine bir durum yaratabilecektir.